

Piața și moneda: instrumente economice ale Europei politice

Iulian Brașoveanu

Lector universitar doctorand

Academia de Studii Economice București

Florina Pînzaru

Asistent universitar doctorand

Școala Națională de Studii Politice și Administrative București

***Abstract.** By the creation of the unique currency, the European construction advanced, in the late twenty years, more in economic terms than in political ones. Still, at a closer look there can be found interesting arguments to sustain the idea of a political background for this surprising economic acceleration. Creating the common market and a new currency are things which have been possible only because of favourable factors in economy and of strong political will. This paper analyses the market as a frame of a political construction, and euro as a decisive tool for the purpose of the United Europe. For the first time in history, there is a space which approaches beliefs and values with the “help” of a currency, integrated in the political agenda.*

Key words: icurrency, euro, market-type mechanisms, politics, reform, politically conditioning.

Introducere

Pentru majoritatea euroentuziaștilor, schema Europei unite este un algoritm rațional, extrem de simplu și tehnocrat: Uniunea Europeană este o creație născută din considerente economice, de piață. Drumul său firesc trece, în viziunea lor, prin aplicarea în practică a teoriei zonelor monetare optime și adoptarea unei monede unice. Moneda unică se transformă apoi în cel mai vizibil promotor al poststatății și, totodată, în cel mai pregnant simbol al identității comunitare. În acest mod, din motivații de piață, de competitivitate și de poziție pe scena geoeconomică, europenii, de la politicieni până la cetățenii simpli, ajutați și de monedă, devin conștienți de necesitatea realizării unificării politice. Unificarea politică începe să fie pregătită pe baza liberului consens al popoarelor.

Istoria oficială a UE, care se suprapune, în bună parte, cu realizarea sa de cea mai mare notorietate – integrarea monetară –, susține această teză fără rezerve. Totuși, nu trebuie uitat că dacă momentul 1985 a devenit imperativ pentru unificarea Europei, acest lucru se datorează faptului că promotorii UE au știut să folosească atunci oportunitatea

politică reprezentată de renașterea aproape neașteptată a raționalității de piață într-un context politic specific.

Condiționalitatea politică europeană – definită oficial

Ideea de condiționalitate politică se poate înțelege, la nivel de definiție-explicitare, în două moduri: ca fapt istoric al construcției europene și ca principiu al politicilor UE față de țările candidate sau doritoare de a se integra în structurile comunitare.

Istoria construcției europene post-Roma arată că, în ciuda fundamentelor funcționaliste ale comunităților europene, administrația tehnocrată nu a jucat un rol deosebit în propagarea obiectivelor unionale. Cei care au avut rolul determinant au fost politicienii.

Uniunea Europeană și mai ales moneda unică sunt rezultatul unei voințe politice tenace, și nu al unei cereri social-economice spontane. De fapt, politicul a fixat arhitectura Zonei Euro până în cele mai mici detalii, chiar

dacă marele pariu al Tratatului de la Maastricht este acela al unei uniuni monetare fără existența prealabilă a unei apropieri politice formale a statelor membre (Martinot, 2003, pp.13-14).

Toată istoria construcției europene este, fără teama de a greși, una politică. Guvernării abili se folosesc de piața comună pentru rezolvarea problemelor interne. Aproximarea europeană a fost sprijinită de americani după terminarea celui de-al doilea război mondial, care aveau nevoie de noi piețe de desfacere și, drept urmare, o unificare reprezenta o variantă interesantă pentru scopurile lor de penetrare economică. Totuși, cel mai vizibil moment în susținerea afirmației de continuitate politică a construcției europene este reprezentat de o perioadă: 1961-1969, când Marea Britanie a fost împiedicată de generalul de Gaulle să adere la Comunitatea Economică Europeană (CEE). De Gaulle vedea în britanici calul troian al americanilor și a folosit această scuză în mod aproape oficial, dar principalul său interes rezida din motivația foarte puternică de a nu îi avea pe britanici la masa tratatelor Politicii Agricole Comune, unde Franța avea să obțină aranjamentele extrem de favorabile, care se mențin și astăzi. În 1958, când generalul de Gaulle a preluat puterea, surplusurile agricole atinseseră un maximum critic. Încercările de a reforma sistemul de subvenții s-au lovit de o rezistență înverșunată, astfel încât guvernul francez a fost pus în situația de a continua plățile la un nivel pe care nu mai putea să și-l permită. Atunci a fost conștientizat faptul că nu erau decât două moduri pentru a remedia această criză, care putea oricând să se transforme într-o imensă criză socială. Primul era de a găsi noi piețe de desfacere pentru agricultura Franței, iar al doilea era de a găsi surse suplimentare de finanțare pentru subvenții. Răspunsul la amândouă se găsea în CEE. Așa se face că de Gaulle, adversar înverșunat al cedării prerogativelor de suveranitate națională, a ajuns să considere CEE un instrument comod pentru îndeplinirea propriilor obiective. Condițiile de realizare erau foarte simple: să se obțină măsurile dorite înainte de intrarea în CEE a unor eventuali actori importanți – de tipul Marii Britanii – care nu ar mai fi putut impune drept de veto în negocieri, de vreme ce acquis-ul comunitar era deja adjudecat pe acest palier.

Situația avea să se repete în cazul industriei pescuitului, cu modificarea foarte concretă a limitelor apelor teritoriale naționale, de acces comun până la plaje, în data de 30 iunie 1970 (ca parte a acquis-ului), practic cu câteva ore înainte de depunerea cererii de candidatură a Norvegiei, Marii Britanii, Danemarcei și Irlandei.

Interesant este că miza politică națională avea să contribuie decisiv la construcția europeană. Reculul Marii Britanii din rândul întâi al scenei mondiale, prima dată vizibil prin pierderea Canalului Suez și apoi prin diferențele alarmante între ritmurile de creștere ale Regatului Unit, în comparație cu CEE, avea să ducă la platforme electorale interne și programe de guvernare care să producă mutații

interesante în sânul construcției europene. Așa se explică, printr-un sentiment de inferioritate, decizia de a se integra în CEE, dar tot din necesități interne a apărut și faimoasa cerere „I want my money back” lansată de nu mai puțin celebra Margaret Thatcher.

Decizie politică a fost și Tratatul de la Maastricht, dar și „opting out-ul” negociat de John Major. Decizie politică a fost și integrarea Italiei și mai ales a Greciei în zona euro, deși nu îndeplineau în totalitate criteriile de convergență. În fine, tot o decizie politică este și actualul buget comunitar, ca și dorința de a adopta Constituția Europeană.

Condiționalitatea politică europeană este nu doar un fir călăuzitor istoric, ci și o condiție esențială pentru toți doritorii de se alătura ca membri UE. În numele condiționalității, natura și intensitatea cooperării propuse fiecărei țări depind de poziția acesteia față de următoarele criterii: respectarea angajamentelor din cadrul CEE, progresul spre o democrație pluralistă și o economie de piață. Criteriile politice au fost cele care au întârziat demararea negocierilor cu Turcia, ceea ce arată, în mod explicit, că Uniunea Europeană este departe de a fi o evoluție a unei megastructuri fundamentate economic.

Înainte de 1989, condiționalitatea politică era latentă în relațiile externe ale CEE și rareori exprimată – doar atunci când au fost respinse cererile de aderare ale Spaniei (regimul dictatorial al lui Franco), ale Portugaliei, Greciei și Turciei (ultimele două marcate de lovituri de stat militare în 1967 și, respectiv, 1980).

Condiționalitatea politică exprimată în relațiile externe ale CEE, ulterior ale UE, a vizat întotdeauna pricipiile fundamentale ale libertății și criteriile democratice. Instrumentul financiar care a permis UE să impună efectiv condiționalitatea politică în relațiile cu Europa de Est a fost reprezentat de programul PHARE, care a fost oprit ori de câte ori s-a constatat un derapaj în respectarea principiilor democratice și al drepturilor omului în statele beneficiare. Spre exemplu, România nu a beneficiat de PHARE din iunie 1990, odată cu Iugoslavia, Bulgaria, Cehoslovacia și RDG, ca urmare a mineriadelor din acel an. România a intrat în sfera de acoperire a PHARE din 1991.

Condiționalitatea politică a fost statuată oficial prin *Tratatul de la Amsterdam*, intrat în vigoare la 1 mai 1999, care ridică respectarea drepturilor omului și al principiilor democratice la rangul de condiție imperativă de apartenență la UE și, de asemenea, un sistem de sancțiuni pentru a i se asigura efectivitatea.

Piața – instrument economic al Europei politice

Nu doar condiționalitatea politică (date istorice și principiu al relațiilor externe ale UE) demonstrează fundamentul politic al mării construcții economice a Uniunii Europene. După cum am susținut în această lucrare, piața și moneda au fost cele mai eficiente instrumente ale

atingerii scopului politic de unitate europeană și, mai ales, de grăbire a construirii edificiilor sale începând cu anii '80, după eșecul Planului Werner.

Perioada postbelică a fost marcată de consolidarea unor diferite modele naționale europene de reglementare a economiei, stadii incipiente ale unor modele regionale. Putem menționa aici *modelul dirijist francez*, în care statul joacă un rol fundamental în economie, *modelul german*, care a promovat centralizarea structurilor sociale și cooperarea corporatistă între diverșii actori economici, *modelul scandinav*, axat pe o protecție socială extinsă și omogenizarea veniturilor. Aceste modele economice naționale au prosperat până la crizele din anii '70, ca urmare a credinței generale că funcționarea liberă a pieței („laissez-faire, laissez-passer”) din perioada interbelică dusesse la apariția factorilor de instabilitate socială. Liberalismul a pierdut teren, concomitent cu perioada celor Treizeci de Ani Glorioși (Jacques Fourastier), marcați de statul-providență însărcinat cu protecția socială a cetățenilor săi (un bun argument și în contextul războiului rece).

Modificările de substanță survenite după cele două crize energetice din anii '70, ca și impactul tot mai pregnant al forțelor globalizării, au determinat un reviriment evident al pieței în majoritatea modelelor economice naționale vest-europene.

Nicolas Jabko (Jabko, 2002, pp. 27- 32) consideră că se pot distinge patru sensuri logice ale acestei construcții, fiecare fiind fondat pe o anumită semnificație a pieței:

- *piata ca realitate substanțială*. Anii '80 au cunoscut o orientare spre mișcări reformatoare profunde, în special în sectoarele foarte expuse la fluxurile economice și tehnologice internaționale, ca urmare a creșterii concurenței și a internaționalizării economiei;
- *piata ca model normativ*. În anii '80, piața se impune ca un ideal de eficiență sau competitivitate. De aceea, în întreaga Europă, pe perioada a doar două decenii, obiectivele de creștere a competitivității, cu precădere prin injectarea liberei concurențe în numeroase sectoare, au devenit sinonime cu modernitatea economică;
- *piata ca spațiu de dezvoltare*. Buna funcționare a pieței a impus, în mod paradoxal, instituirea de politici de conservare care, în mod paradoxal, contraziceau ideea unei reglementări exclusiv prin intermediul pieței;
- *piata ca orizont comun*. Datorită fenomenului de renaștere a pieței începând cu anii '80, aceasta s-a impus și ca orizont comun pentru majoritatea guvernanților politici.

În luna martie 1983, președintele François Mitterand a luat decizia ca Franța să rămână în cadrul SME, urmând să fie adoptată o politică de rigoare, de disciplină financiară, mai ales în ceea ce privea cursul de schimb. Celelalte state europene se confruntau și ele cu presiunea economică internațională, mai ales în domeniul finanțelor, așa că Piața

Comună și, mai ales, unificarea europeană au început să fie percepute de actorii CEE ca un răspuns de la sine înțeles pentru tendințele puternice ale economiei mondiale.

În sfârșit, se găsisse pretextul unificării, sub forma unei idei atrăgătoare inclusiv pentru statele „recalcitrante” de până atunci, precum Marea Britanie. *Carta Albă* din 1985 și *Actul Unic European* din 1986 au devenit expresia concretă a acestor inițiative, aparent modeste, deoarece nu făceau nimic altceva decât să amelioreze funcționarea unei piețe care exista deja.

Este interesant faptul că anii '80 au fost puternic marcați de concepțiile Thatcher/Reagan referitoare la supremația pieței. Chiar dacă aceste idei nu au fost mereu împărtășite în totalitate, ele au ajutat diversele state europene să pună în aplicare reforme nepopulare sub scuza construcției pieței unice europene, ceea ce arată, odată în plus, dimensiunea politică ascunsă sub mantia economică. De exemplu, britanicilor le convenea ideea unei discipline financiare mai mari impuse de Comunitate, iar Margaret Thatcher considera că planurile Comisiei nu erau, nici pe departe, suficient de dure. Însă, în 1987, nici Helmut Kohl, nici François Mitterand, care se confruntau cu alegeri cruciale acasă, nu își puteau permite reducerea subvențiilor agricole și nemulțumirea fermierilor într-un an electoral. Ca de atâtea ori, politicul prevala.

Piața a devenit un motiv real, dar și un pretext al continuării, pas cu pas, către integrarea politică. Prevalarea pieței a pus guvernanții naționali în fața necesităților de asigurare a echității și de diminuare a decalajelor intraeuropene. Soluția generală a fost găsită la Consiliul de la Bruxelles (1988), de creare a unei noi politici regionale revoluționare, care transfera centrul de decizie de la nivel național la nivel european. Voința, din ce în ce mai clară, de a structura o dimensiune socială și locală în cadrul pieței unice a avut o serie de efecte concrete în ceea ce privește acțiunea publică europeană. Prin reforma fondurilor structurale din 1980, s-a decis asigurarea coeziunii pieței unice, folosind o politică de susținere care favoriza investițiile productive în anumite regiuni, alese în funcție de întârzierile lor în dezvoltare.

Până atunci, guvernele naționale își elaboraseră propriile planuri de finanțare regională, după care cereau bani de la Comisie. Prin noua metodă, autoritățile locale și regionale au fost încurajate să își realizeze propriile planuri și să ceară finanțare directă de la Bruxelles – un nou pas de reducere a prerogativelor de suveranitate națională.

Această concepție a pieței ca spațiu de dezvoltare, de unde și necesitatea politicilor structurale, este eminentamente politică. Ea este fondată pe ideea că dezvoltarea economică nu este un simplu efect indus de deschiderea către schimburi, așadar liberalizarea trebuie însoțită de politici economice active. Altfel spus, după cum arată și Nicolas Jabko, aplicarea noilor politici comunitare ce vizau transformarea pieței într-un spațiu de dezvoltare nu mai corespundea, pur și simplu, unei necesități sau unor interese economice.

Dimpotrivă, aceste politici demonstrează încă odată oportunitatea politică pe care a reprezentat-o, într-un context particular, accelerarea construcției europene prin justificarea pe baza pieței.

Piața avea să constituie același bun motiv de trecere la pasul următor, nereușit în anii '70: adoptarea monedei unice. Odată adoptată, euro este, la rândul său, pasul de un deceniu pentru pregătirea uniunii politice efective – întârziată momentan de respingerea Constituției Europene în Franța și Olanda.

Moneda unică – etapă obligatorie a Europei politice

Ratificarea Tratatului de la Maastricht, care fixa criteriile de convergență necesare pentru trecerea la adoptarea monedei unice, s-a confruntat cu câteva probleme îngrijorătoare: nu-ul danez la referendumul popular organizat în acest sens în 1992 și victoria la limită în Franța. De aceea, Jacques Delors a numit un Comitet al Înțelepților, condus de un parlamentar belgian, Willy de Clerck, însărcinat cu examinarea mijloacelor posibile de întărire a imaginii Europei.

Rezultatele muncii comitetului au fost prezentate într-o conferință de presă la Bruxelles, în data de 31 martie 1993, și propuneau, în linii mari, tratarea Europei ca o marcă și scoaterea ei pe piață ca atare. Se admitea, astfel, oficial că deciziile Tratatului de la Maastricht erau prea tehnice, practic inaccesibile ca înțelegere majorității cetățenilor europeni și propuneau măsuri de marketing pentru ameliorarea imaginii UE, care mergeau până la rescrierea manualelor de istorie și plata canalelor mass-media pentru a prezenta într-o linie mai pozitivă construcția europeană. Conferința a reușit să-i contrarieze pe ziariștii prezenți în sală, dar subiectele neașteptate arătau elocvent prăpastia între politicieni și opinia publică în privința chestiunii europene, cu atât mai îngrijorătoare cu cât se apropia data-limită pentru adoptarea monedei unice.

La 1 ianuarie 1999, peste treizeci de mii de oameni aveau să petreacă în stradă în fața Băncii Centrale Europene din Frankfurt, sărbătorind lansarea euro. Puțini realizau atunci că, prin intrarea efectivă în vigoare a monedei unice, Uniunea Europeană făcea un pas extrem de important în direcția organizării federale, pentru a grăbi atât organizarea sa într-o regiune integrată, cât și pentru a accelera perceperea ei de către comunitatea internațională drept un pol de putere.

Poate cel mai important aspect este că euro dădea în fine un răspuns incertitudinilor și spaimelor din interior căci, așa cum susține Paul Dobrescu (Dobrescu, 2003, p. 132), „moneda este măsura lucrurilor”. După exact șaptezeci de ani de la publicarea primei cărți referitoare la Europa unită, se lansa scriptic (iar trei ani mai târziu și fizic) cel mai expresiv simbol al construcției europene, mai concret decât orice drapel sau imn.

În toate etapele sale, crearea euro a fost o decizie 100% politică. Instituirea noii monede a fost un prilej de precizare fermă a poziției Germaniei, prin angajamentul asumat de către guvernul cancelarului Helmut Kohl de arătare a asumării rolului de locomotivă a Europei unite.

Mai mult, faptul că decizia asupra euro a fost politică este evident și dacă reparcurgem argumentele pro și contra ale economiștilor din acea perioadă. Bertrand Martinot arată că dacă se trece rapid în revistă literatura economică, cel puțin până la lansarea monedei din 1 ianuarie 1999, era mai degrabă dificil să fie găsit vreun economist de prim-plan cu adevărat sedus de ideea unei monede unice în Europa (Martinot, 2003, pp. 213). De exemplu, Milton Friedman (<http://abc.net.au/money/vault/extras/extra5.htm>) se declara pesimist cu privire la șansele de succes ale euro, a cărei lansare o compara cu un joc de noroc. Justificarea unei opinii atât de radicale rezida în aprecierea UEM ca departe de o piață comună, spre deosebire de SUA. Astfel, UE nu se dezvoltă într-un spațiu cu o singură limbă dominantă, nu dispune de o veritabilă mobilitate a populației și nici de o bancă centrală capabilă în orice moment să aloce fonduri pentru o regiune în dificultate.

De asemenea, conjunctura primei jumătăți a anilor '90, agravată de respectarea criteriilor de convergență, nu ajuta nici ea la fundamentarea unui suport pentru susținătorii monedei unice. Chiar și printre cei convinși, erau destui cei care ezitau referitor la intrarea Italiei și a Spaniei în primul val de admitere în UEM. De fapt, chiar unii guvernatori ai băncilor centrale se împotriveau deschis, la nivelul anului 1997, integrării monetare a Italiei, începând cu reprezentanții Bundesbank. Mai mult, o sută cincizeci de profesori universitari germani aveau să semneze, în februarie 1998, un apel pentru întârzierea intrării în vigoare a UEM, ca urmare a îndeplinirii criteriilor de la Maastricht de unele state doar la un nivel superficial.

Cu toate acestea, politicienii au rămas inflexibili, moneda euro fiind adoptată așa cum știm, la data stabilită. În aceste condiții de neîncredere și suspiciune, era absolut necesar ca pretextul pieței comune să fie în continuare scos în prim-plan, iar euro să fie promovată drept sursă a ameliorării performanțelor economice. Moneda unică nu avea cum să nu se impună rapid și pe piețele internaționale, dat fiind faptul că reprezenta o putere economică de prim-plan.

Fără doar și poate, euro trebuia să grăbească apariția unei coordonări a politicilor economice, dar progresele înregistrate până în 2006 sunt mai degrabă modeste, comparativ cu așteptările. Desigur, valul de extindere din 2004 către zece state est-europene nu a ajutat prea mult în acest sens, dar a oferit o bază mai solidă pentru dezvoltarea ulterioară și pentru reducerea inegalităților.

Practic, euro și țelurile sale largi, alături de limitările frustrante ale opacității și birocrăției instituțiilor și a procedurilor comunitare, sunt destinate să forțeze trecerea la etapa superioară, de uniune politică. În mod evident,

UEM nu este decât o nouă aplicare a funcționalismului lui Jean Monnet, prin care rezolvarea problemelor economice concrete, de ordin tehnic, se materializa în motorul construcției politice. Mecanismul este simplu: fiecare avans tehnic aduce cu sine o contradicție între ambiția obiectivelor afișate și sărăcia mijloacelor politice disponibile. Concluzia nu poate fi decât alegerea dintre doar două variante posibile: fie un pas înapoi, fie unul înainte, printr-un avans de tip politic.

Se ridică, desigur, și întrebarea dacă angajarea într-un asemenea proces nu antrenează de fapt efecte negative ireversibile, acum eventual invizibile, dar care nu ar fi putut exista în situația în care consolidarea politică s-ar fi făcut înaintea adoptării euro și nu după. Într-o asemenea situație, moneda unică s-ar putea transforma într-o sursă de tensiuni politice. Aceasta întrucât există întotdeauna dificultatea conducerii unei politici monetare unice între state cu stadii și ritmuri diferite de dezvoltare. Cererile suplimentare de transferuri bugetare din partea țărilor afectate de șocuri ar putea deveni astfel izvoare de greutate politice.

Altă sursă posibilă de conflicte de ordin politic vine din tradițiile economice diferite. Dacă, în Germania, actorii economici erau obișnuiți cu existența unei bănci centrale complet independente, nu același lucru se poate spune despre alte state, precum Franța (Banca Franței a devenit statutar independentă în 1994), care poate resimți mai acut deciziile BCE (cum de altfel s-a și întâmplat, companiile franceze fiind cele mai vehemente în a critica faptul că BCE nu susține explicit creșterea economică).

Momentan însă, euro, deși bine primită de opinia publică și fără ca punerea sa în circulație să fi suscitât dificultățile de care unii se temuseră înaintea lansării sale, poartă totuși pecetea eșecului Constituției Europene, chiar dacă relaționarea nu-urilor din 2005 cu moneda unică a fost mai degrabă un pretext, și nu o cauză reală. Deocamdată însă, moneda unică pare a avea adversari puternici, care nu doresc nici continuarea drumului către uniunea politică și care nu îi recunosc nici meritele pe plan economic (sau le recunosc într-o prea mică măsură, cum este cazul marilor multinaționale europene care exportă majoritatea producției către parteneri cu care au contracte semnate în dolari și care pierd astfel marje de profit).

Concluzii

Un proces atât de ambițios precum crearea unei piețe fără frontiere și a unei noi monede la scara unui întreg continent nu a putut să fie decât un proces eminent politic. Dacă s-ar fi contat exclusiv pe forțele pieței, fără îndoială că nu ar fi existat o uniune monetară și că piața unică s-ar fi limitat – dacă s-ar fi format – la cel mult câteva sectoare economice, marcate de bariere protecționiste mai costisitoare și de mutații tehnologice mai importante.

Ideea federalismului este veche, dar acceptarea sa, la nivel de majoritate, ar fi fost, practic, imposibil de atins. De aceea, funcționalismul a dat promotorilor Europei unite căile raționale și de necombătut pentru atingerea acestui scop. Evoluția contextelor sociale și economice a permis, la rândul său, schimbarea progresivă și de o rapiditate incredibilă (în doar câteva zeci de ani) a concepțiilor despre națiune și a resimțirii ideilor naționale la nivelul ființei fiecăruia dintre europeni.

Procesul integrării europene nu este deloc spontan, ci coordonat politic și transmis de sus în jos, prin legături care nu funcționează întotdeauna în mod armonios, dând uneori naștere la tensiuni și respingeri, precum „NU-urile” referendumurilor francez și olandez din 2005. Acestea sunt însă doar momente care se pot depăși prin noi acțiuni raționale și prin adoptarea unui limbaj potrivit pentru publicul destinat asupra ideii de Europă unită.

O realizare remarcabilă, moneda unică este departe de a fi un țel în sine, după cum nici realizarea pieței comune nu a fost. Suntem, de fapt, în fața unor etape obligatorii care trebuie să convingă pe cetățenii de rând, pe agenții economici și pe politicieni, de necesitatea incontestabilă a continuării unificării europene într-o formă tot mai apropiată de ideile federale sau, cel puțin, neofuncționale.

Majoritatea teoreticienilor se așteaptă ca euro să izbândească acolo unde imnul Oda Bucuriei, drapelul cu douăsprezece stele auri și data de 9 mai nu au reușit: *în interiorizarea unei identități europene* de toți locuitorii statelor membre ale UE. Grea sarcină pentru o monedă, chiar dacă moneda în general este unul dintre cele mai pregnante fapte sociale sau unitate de măsură a lucrurilor.

Faptul că oamenii s-au obișnuit atât de repede cu noua monedă, în detrimentul vechilor bani, simboluri ale suveranității naționale, poate însă pune pe gânduri pe cei care abordează această temă. Mereu, de-a lungul istoriei, banii au delimitat teritorii și puteri, dar au circulat totodată în zone străine, precum țechinii în Țările Române. Fenomenul s-a banalizat odată cu apariția eurodolarilor și apoi cu dolarizarea, respectiv euroizarea unora dintre statele Europei.

Pe baza unor observații empirice și ținând cont de evoluția atât de rapidă a monedei euro, credem că oamenii nu se mai atașează de bani, ci dimpotrivă, îi percep din ce în ce mai mult ca pe simple instrumente, și nu ca pe simboluri – ceea ce marchează o transformare uriașă a concepțiilor despre monedă în general. De aceea, se poate aprecia faptul că adoptarea euro este un pas obligatoriu în fundamentarea construcției europene politice postnaționale, dar cei mai importanți pași, în direcția adjudecării interioare a valorilor comune, nu se vor face nici prin intermediul unor simboluri corecte politic, nici prin monedă și nici prin strategii de marketing continentale, ci prin onesta mobilizare a cetățenilor și prin cunoaștere reciprocă.

Bibliografie

- Booker, C., North, R., (2004). *Uniunea Europeană sau Marea amăgire. Istoria secretă a construcției europene*, Editura Antet, București
- Degeratu, C. (2002). *Teoriile federalismului și integrarea europeană. Federalismul și federația supranațională, Geopolitica integrării europene*, Editura Universității din București
- Dobrescu, P. (2003). *Geopolitica*, Editura Comunicare.ro, București
- Gaftoniuc, Simona (2000). *Finanțe internaționale*, Ediția a III-a adăugită și revizuită, Editura Economică, București
- Jabko, N., „Une Europe politique par le marché et par la monnaie”, *Questions économiques*, nr. 2762, 22 mai 2002
- Martinot, B. (2003). *L'Euro, une monnaie sans politique*, Editions L'Harmattan, Paris
- Miron, D-tru (2002). *Economia Uniunii Europene*, Editura ASE, București
- Strauss-Kahn, Dominique, *Buiding an Political Europe*, <http://www.lisboncouncil.net/files/download/DSKReportE.pdf>
- *** Comisia Europeană, *Construire l'Europe Politique. Un projet durable pour l'Europe de demain*
<http://abc.net.au/money/vault/extras/extra5.htm>